

УДК: 330.3.001.76

Седляр М. О.
*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК НОВИЙ КУРС СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті висвітлено необхідність зміни стратегічного курсу розвитку України, який призвів до соціально-економічного занепаду. Виокремлено ключові причини недовісти попередніх трансформаційних та модернізаційних реформ. Визначено головні пріоритети та сфери модернізації України, а також переваги, які сприятимуть цим процесам.

Ключові слова: інноваційний розвиток, модернізація, стратегія, пріоритети розвитку.

На сьогодні економіка України як ніколи потребує оновленого державного підходу не просто до кількості, а в більшій мірі до якості економічного розвитку. Підтвердженням даного твердження являється те, що в науковому та техніко-технологічному плані (фактори, які являються одними із найважливіших на шляху підвищення рівня економічного розвитку, так і його якості), Україна значно відстала від розвинених країн світу. І не просто відстала, а й навіть деградувала та регресувала в порівнянні із першими роками незалежності, що проявляється у погіршенні багатьох соціально-економічних показників або їх консервації на рівні початку 90-х років. В кінцевому підсумку, це вимагає постановки питання про продуктивний симбіоз управлінських важелів в сфері забезпечення не тільки кількісних, але і якісних характеристик соціально-економічного розвитку України. Мається на увазі, що сучасні умови актуалізують потребу нового етапу вироблення, насамперед, стратегії розвитку, яка передбачає задіяння всіх ключових та базових заходів для оптимізації рівня продуктивності та ефективності економічної системи у її коротко- та довгостроковому вимірах з метою захистити, понизити чутливість вітчизняної економіки до ймовірних потрясінь, забезпечити максимальну життєстійкість соціально-економічного простору в країні. Така стратегія повинна переплітатися із сучасними ідеями модернізації, які довели свою придатність та дієвість у багатьох країнах світу, ставши основою формування в державах інноваційної моделі розвитку.

Проблема довгострокового розвитку України і його орієнтація на модернізацію турбує багатьох вітчизняних науковців-теоретиків та практиків. Значний внесок у дослідження цього напрямку протягом останнього року належать таким вченим-економістам, як В. Геєць, О. Дачій, П. Єщенко, Я. Жаліло, Е. Лібанова, Б. Маліцький, Т. Ковальчук, С. Онишко, В. Семиноженко, Л. Федулова та ін. Вони розглядають як окремі аспекти модернізації країни (соціальні, політичні, екологічні, інституціональні), так і всезагальні (які стосуються всієї держави загалом). Однак недостатня увага приділяється комплексному дослідженню попередніх спроб реформування економіки України та її трансформації у їх взаємозв'язку із сучасними намаганнями здійснити модернізацію в державі. Таке дослідження необхідне, оскільки негативні явища, які сформувалися на ранніх етапах незалежності країни при спробах реформування вітчизняного суспільства, "законсервувалися" і продовжують сьогодні блокувати та чинити опір спробам здійснення модернізації економіки. Їх детальне вивчення

дозволить виявити вади та причини невдалих спроб реформування, і уникнути повторення негативних проявів дії на сучасних етапах, тим самим пришвидшивши оновлення України, перезавантаження багатьох соціально-економічних процесів в державі.

Метою статті являється доведення хибності попереднього довгострокового курсу розвитку України, визначення головних причин, які заважали проводити адекватну трансформаційну та модернізаційну політику в державі до сучасного етапу, ключових сфер модернізації та виокремлення головних переваг, які сприятимуть здійсненню модернізаційних процесів в Україні.

Понад 20-річна історія розвитку України увібрала в себе потуги трансформувати суспільство та державу різних політичних сил, державних діячів, міжнародних організацій тощо. Курс реформ, які направлялися на побудову багатого та демократичного суспільства, високорозвиненої та висококонкурентної, відкритої, приватизованої, роздержавленої тощо економіки принесло свої плоди: скорочення населення країни, тривалості життя людей, маргіналізація суспільства, збільшення кількості небезпечних захворювань (ВІЛ, туберкульоз, онкологічні хвороби), дітей з аномаліями розвитку, деінтелектуалізація та деморалізація населення, поширення корупції та хабарництва, падіння якості освіти на всіх рівнях, втрата ціннісних орієнтирів та стандартів, меркантилізація освітнього сектору, збільшення розриву між багатими та бідними, деформація промислової структури економіки в бік розвитку сировинних галузей, криміналізація життя, високі темпи тінізації економіки тощо. Тому можна спрогнозувати, що, якщо такий курс стратегічного розвитку держави і надалі пануватиме, то успіхом таких реформ (якщо вони взагалі матимуть позитивний результат) уже не буде кому насолоджуватися. Інтелектуальна еліта держави, найбільш продуктивні та активні соціальні верстви населення або не доживуть до цього періоду, або емігрують у більш сприятливі, для нормальної життєдіяльності умови, країни (що вже і так спостерігається).

Кожна наступна спроба реформувати суспільство та економіку закінчувалася невдачею. Влада, яка приходила на зміну іншій, лише критикувала дії попередників, перекреслюючи всі напрацювання та вирішувала втілювати в життя свій власний план розвитку, модернізації чи реформування. В такому випадку висновок, зроблений Г. Саратовим для Росії, цілком можна спроектувати і на вітчизняну державу: “при кожній наступній спробі модернізації кількість проблем зростає, а здатність влади їх вирішувати зменшується. Паралельно збільшується масштаб зовнішніх викликів, однак здатність країни реагувати на них зменшується” [9, с. 5]. Така діяльність державної влади призвела до поступової загибелі держави.

Період незалежності нашої країни можна порівняти із повоєнною розрухою. Україна перетворилася в країну катастрофічного вимирання населення, яке за останні 20 років скоротилося більш ніж на 6 млн. чол., що перевищує її демографічні втрати в роки Великої Вітчизняної війни. І сьогодні наша держава за темпами вимирання населення посідає перше місце у світі [1, с. 45]. За двадцять два роки з карти України, за даними управління зі зв'язків із місцевими органами влади і органами місцевого самоуправління Апарату Верховної Ради, зникло 641 село, з них 528 – повністю, а 113 – об'єдналися з іншими населеними пунктами або увійшли в межі міст [3]. Ці всі дані вказують на хибність курсу розвитку України, якого притримувалися протягом

тривалого часу, провал більшості реформ, які затівали в державі. Тому однозначно можна відмітити, що країні необхідний не “косметичний ремонт”, а повна та всеохоплююча модернізація суспільства з акцентом на випереджаючий розвиток.

Академік Л. Федулова відзначає, що держави, що являються лідерами світового розвитку, стоять на порозі нової технологічної революції. Для країн, які закінчують ринкові трансформації (до них належить і Україна), склалася двояка ситуація: з однієї сторони, вони повинні освоїти техніко-економічну парадигму, яка добігає кінця у країнах-лідерах, з іншої – імітація норм та інститутів цієї парадигми являються причиною втримання таких держав у пастці наздоганяючого розвитку. Тому за доцільне вона радить обрати змішану стратегію, що включає елементи модернізації в частині широкого використання передових технологій зрілої (інформаційно-комунікаційної) техніко-економічної парадигми та пріоритети випереджального розвитку нового технологічного укладу [10, с. 24-25].

Чому попередні стратегії трансформації та модернізації України не увінчувалися успіхом?

Одна із ключових причин цього – простий формалізований підхід до розробки стратегій розвитку держави. Для спрощення ситуацій та в силу різних причин, розробка довгострокових планів трансформації держави та суспільних реформ базувалася на простому запозиченні законів та інститутів із країн, які і були орієнтирами. Саме такі дії забезпечували провал всіх намірів та зусиль, оскільки “виникало протиріччя між новими нормами, з однієї сторони, і старими неформальними приписами і умовами функціонування формальних норм і неформальних приписів, на які просто не звертали уваги, – з іншої” [9, с. 15]. І тому можна наперед зауважити, що, розробляючи нинішню стратегію модернізації України, важливо уникнути старих пасток і не наступати на ті ж самі граблі двічі. Зокрема, необхідно зосередитися не на запозиченні результатів розвитку – інститутів, моделей поведінки різних суб’єктів, науково-технічних розробок, напрямків реформування, а на умовах, які забезпечують інноваційний розвиток. І в першу чергу у відповідності із сучасними реаліями функціонування держави: структурою соціальних зв’язків, традиціями, нормами (формальними та неформальними), інституційною інфраструктурою, рівнем розвитку продуктивних сил тощо.

Разом з тим, Україна протягом тривалого часу залишається під диктатом наднаціональних міжнародних інститутів та іноземних консультантів, які розробляючи ліки для оздоровлення вітчизняної економіки, лише посилювали диспропорції розвитку та кризовість, залишаючи країну у коматозному стані. “Реформування народного господарства України було віддано на відкуп Світовому банку та МВФ, які нав’язали їй неоліберальні рецепти “лікування” економіки, які вилилися в колосальні зовнішні борги без будь-яких позитивних результатів” [1, с. 50]. Ми цілком згодні з думкою Т. Ковальчука що, перебуваючи під впливом постійних рекомендацій МВФ та їх консультантів на місцях, керівництво багатьох країн, зокрема, України відмовлялась підтримувати політику національного відродження, тому що залишалось більше під впливом наднаціональних інститутів, ніж вітчизняних пріоритетів та потреб соціально-економічного розвитку [5, с. 235]. В таких умовах Україна зіткнулася з небезпекою перетворитися в квазісуверенну державу.

Неправильний курс розвитку був насаджений з боку наднаціональних

міжнародних інститутів та іноземних консультантів ще з самого початку незалежності України, тому що в основу подальшого поступу було закладено не шумпетеріанську концепцію розвитку, а мальтузіанський. Перший підхід було випробувано в країнах Західної Європи в період реалізації плану Маршала. Він дав благодатні результати для США і багатьох західноєвропейських держав – жертв гітлерівської агресії. Мальтузіанський підхід став трагічним експериментом імперіалізму США в період здійснення в Західній Німеччині плану міністрів фінансів США Генрі Моргентау з метою демілітаризації та перетворення її на “землеробську та скотарську державу” [1, с. 56]. Остання концепція показала, що без розвитку промисловості, індустріальної бази держава не в змозі забезпечувати повноцінне функціонування та покращення соціальних стандартів, і приречена на голод. І ні про який інноваційний розвиток в таких умовах не слід говорити. Норвезький дослідник Е. Райтнер вказує, що за деіндустріалізацією прийде і деагрикультуризація, а далі – депопуляція держави [8, с. 283]. Разом з тим він доповнює, що подальше зосередження уваги держави на мальтузіанській моделі активності так і залишатиме її в когорті бідних. Натомість інший – шумпетеріанський – сприятиме подальшому збагаченні, підвищенні соціальних стандартів, розміру заробітної плати.

Протягом всього періоду незалежності спостерігається колосальна антимотивація до модернізації, особливо з боку “правлячої еліти” та кланово-олігархічної системи, яка тісно переплелася з державним управлінням на всіх рівнях. Корупція та хабарництво розповсюдилися як вірус та набули статусу епідемії. В таких умовах страх втрати влади або будь-якої трансформації її антисуспільної природи прямопропорційний бюрократизації та корумпованості, та має постійну тенденцію до збільшення.

В умовах масової приватизації, що відбулася в Україні на початку незалежності, вищевказана правляча еліта сформувала в державі кланово-олігархічну модель, яка паралельно деформувала відносини власності в державі. Цілком можна погодитися із В. Радченком, що структура відносин власності, яка вибудовувалася протягом тривалого часу гальмувала і надалі гальмуватиме модернізаційні процеси в державі, адже:

– не забезпечує інноваційний розвиток об’єктів власності, оскільки не може створити достатню інвестиційну базу, науково-технічне забезпечення, впровадження моделі сталого розвитку;

– не відповідає завданням якісного переформатування суб’єктів власності та формування інтелектуального капіталу за вимогами постіндустріального суспільства XXI століття;

– опирається на господарський механізм екстенсивного типу, мало спрямований на кардинальні зміни продуктивних сил суспільства;

– сукупність відносин власності та їх форм (соціально-економічне поєднання факторів виробництва) склалися в такий спосіб, що розбалансовує економічні інтереси всіх суб’єктів виробництва і власності;

– необгрунтовано скорочена державна власність, підірвано державне регулювання економіки, що в умовах України стало основною перепорою акумуляції ресурсів, ефективного їх використання, формування необхідних об’ємів інвестицій, забезпечення потреб науки та освіти, найголовніших потреб постіндустріального

розвитку країни, включаючи формування інтелектуального капіталу [7, с. 8].

Вибудовуючи стратегію модернізації економіки, необхідно зосередитися на наступних пріоритетах:

- Модернізація повинна бути всесторонньою, а не лише з акцентуацією на технологічну сторону (на яку орієнтується більшість політиків).

- Модернізація повинна в першу чергу зосереджуватися на людях, їх здоров'ї, освіті, культурі, умовах проживання, безпеці, соціальній рівності. Інакше не має сенсу її затівати.

- Здійснення інституційних перетворень у напрямку трансформації політико-правового та соціально-економічного середовища, які б сприяли реалізації ключових цілей модернізації та побудові інноваційної моделі розвитку.

- Розробка та практична реалізація науково обґрунтованих довгострокових планів розвитку з різних аспектів функціонування держави, які були б також взаємопов'язані між собою та не суперечили головній – державній – стратегії поступу.

- Обґрунтування галузевих напрямків та сфер, які мають розглядатися як пріоритети розвитку вітчизняного виробництва та ін. [7, с. 10-11; 6, с. 19].

- Головний цільовий орієнтир – створення адаптаційних механізмів розвитку, у якому суспільство виступає генератором або ж двигуном трансформаційних змін.

Щодо останнього напрямку, то деякі науковці цілком слушно відмічають, що в індустріальному суспільстві центральним питанням державної політики являється концентрація ресурсів на проривних напрямках технічного прогресу, мобілізація всіх сил та засобів, доступних для даного суспільства. Принципово інший рівень технологічної невизначеності робить такого роду політику в постіндустріальному суспільстві неможливою та неефективною. Замість концентрації ресурсів, головним завданням являється забезпечення максимальної адаптивності суспільства і кожного економічного агента, створення такого політико-правового середовища, в якій всі вони орієнтовані на активне виявлення та максимально повне задоволення інтересів та потреб своїх контрагентів (один одного) [4, с. 91].

В процесі еволюції поступово викристувалізувалося розуміння модернізації як комплексного багатопланового процесу, що поряд з економічними механізмами пов'язується з формуванням політичних інститутів, соціальною мобілізацією, розширенням політичної участі населення, закріплення демократичних цінностей та норм. При цьому зміни в економічній, політичній, соціально-правовій, культурній та інших сферах суспільного життя тісно взаємопов'язані, тобто постійно піддаються взаємному впливу. Нерівномірний розвиток чи випереджаюче (або ж однобічне) удосконалення та оновлення однієї зі сфер зумовлює обмеженість загального ефекту модернізації. Тому, на нашу думку, для забезпечення випереджаючих темпів розвитку, необхідно, щоб економічну модернізацію доповнювали процеси оновлення і в інших сферах суспільного життя:

1. Інституційна модернізація.
2. Технологічна модернізація.
3. Адміністративно-територіальна модернізація.
4. Модернізація освіти.
5. Модернізація національно-правової системи

Перевагами, які сприятимуть процесу модернізації вітчизняної економіки,

являються:

- Високий рівень освіченості населення.
- Вигідне географічне та економічне положення та наявність різноманітних природних ресурсів (водних, мінеральних, земельних, рекреаційних тощо).
- Розвинена мережа ВНЗ та науково-дослідних інститутів.
- Значний розвиток людського капіталу та висока кваліфікація працівників у промисловості.
- Наявність значних наукових та виробничих досягнень в сучасних та високотехнологічних галузях: енергетиці, літако- та ракетобудуванні, воєнно-промислому комплексі, нанотехнологіях тощо.

Висновки. Вітчизняна національна економіка, яка ще на початку 90-х років була однією із передових у світі, сьогодні перебуває на останніх позиціях за більшістю соціальних та економічних показників різноманітних світових рейтингів та порівняльних таблиць. В значній мірі це зумовлено відмовою та запізнілою реакцією різних державних діячів вибудовувати в суспільстві інноваційну модель розвитку, орієнтацію на короткострокові цілі, неправильним вибором стратегічного курсу розвитку країни. Він був зорієнтований на низькоукладні та низькотехнологічні галузі. Дана модель, яка і сьогодні продовжує активно діяти, містить у собі серйозні загрози для розвитку національної економіки. Оскільки орієнтація на ресурсо-сировинну модель (тобто в якій велику частку займають галузі технологічної укладності нижчих рівнів) призведе до зниження темпів економічного розвитку. Причиною цьому будуть не тільки вичерпання природних ресурсів, здорожчання їх видобутку, збільшення негативного екологічного навантаження на навколишнє середовище, але і, що найбільш важливо, погіршенням соціальних стандартів життя, депопуляцією населення. Вихід із кризового стану криється у переорієнтації існуючого курсу розвитку у напрямку здійснення комплексної всесторонньої модернізації суспільства, здатної якісно оновити існуючі соціально-економічні зв'язки в межах національної економічної системи.

Використані джерела:

1. *Ещенко П.* Восстановление социально-экономического развития – приоритет номер один в мире и в Украине / П. Ещенко, А. Арсенко // Экономика Украины. – 2012. – № 1. – С. 36-50.
2. *Єщенко П.* Неошумпетеріанська парадигма інноваційного господарювання як імператив розвитку України / П. Єщенко, А. Арсеєнко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. – № 1. – С. 43-61.
3. За роки Незалежності з мапи України зникло 641 село // Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/76888> – Заголовок з екрану (09.04.2013)
4. *Карпуніна Е. С.* Модернизация государственной экономической политики как условие опережающей постиндустриальной модернизации хозяйственной системы России : дисс. ... доктора економ. наук : 08.00.01. / ГОУВПО “Тамбовский государственный университет. – Тамбов, 2012. – 323 с.
5. *Ковальчук Т. Т.* Макроекономічні ризики: класифікаційні ознаки, способи виміру, шляхи мінімізації / Т. Т. Ковальчук, Н. П. Ковальчук. – К. : Знання, 2012. – 301 с.
6. *Петришина Н. В.* Технологічна модернізація трансформаційної економіки України / Н. В. Петришина // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право. – 2012. – Вип. 19. – С. 12-20.
7. *Радченко В. В.* Адекватність відносин власності потребам модернізації економіки України: суть та проблеми / В. В. Радченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право. – 2012. – Вип. 19. – С. 3-12.

8. Райнерт Э. С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные остаются бедными. – М. : Изд. дом. Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 384 с.
9. Сатаров Г. Прологомены к последней модернизации в России / Г. Сатаров // Вопросы экономики. – 2011. – № 5. – С. 4-18.
10. Федулова Л. І. Фінансування інновацій у посткризовий період: збалансування фінансової та інвестиційної політик / Л. І. Федулова // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 15-28.

Седляр М. О. Модернизация как новый курс стратегического развития Украины.

В статье отражено необходимость изменения стратегического курса развития Украины, который привел к социально-экономическому упадку. Выделены ключевые причины неэффективности предыдущих трансформационных и модернизационных стратегий. Определены главные приоритеты и сферы модернизации Украины, а также преимущества, которые будут способствовать этим процессам.

Ключевые слова: инновационное развитие, модернизация, стратегия, приоритеты развития.

Sedlyar M. Modernization as a new strategic course of Ukraine's development.

The article deals with the need to change strategic course of Ukraine, which led to social and economic decline. Determined the key reasons for ineffectiveness of previous transformation and modernization strategies. Defined key priorities and areas of modernization of Ukraine and the benefits that contribute to these processes.

Keywords: innovation development, modernization, strategy development priorities.

УДК 37 (075.8)

***Падалка О. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
Вачевський М. В.
Академія наук вищої освіти України***

**ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ МАРКЕТИНГУ ОСВІТИ
НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ
У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

У статті досліджено стан та розвиток системи безперервної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, професійно-технічних училищ та студентів ВНЗ для формування професійних компетенцій до сучасних умов ринкової економіки із використанням маркетингу новітніх педагогічних технологій. Обґрунтовано, що оновлення освіти в Україні має будуватися на принципах маркетингу освіти, безперервності, гуманізації, високого професіоналізму тощо.

Ключові слова: освіта, навчання, маркетинг освіти, професійна освіта, підготовка молоді, розвиток суспільства, наука, економіка, добробут.

Здобувши державну незалежність, Україна розв'язує надзвичайно важливе завдання – створення економіки, спроможної забезпечити гідне життя народів. З цією метою здійснюється перехід до ринкової економіки та належний її розвиток на основі використання сучасних педагогічних новітніх технологій на принципах маркетингу.

Ринкові відносини неможливі без маркетингу, інноваційних педагогічних технологій, підприємництва, інформатизації, раціоналізації і винахідництва. Це